Střední odborná škola stavební a Střední odborné učiliště stavební Rybitví
Vzdělávací oblast: Umělecko-historická příprava
Název: Středověk - shrnutí
Autor: Mgr. Iva Chauturová
Datum, třída: 15. 5. 2012, 3.E-UK
Stručná anotace: Pracovní list opakuje architekturu, sochařství, malířství a umělecké nřemeslo historických slohů středověku.
Tento materiál byl vytvořen v rámci projektu
Inovace ve vzdělávání na naší škole
V rámci OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Evropa

Středověk

Doba románská:

- **zápas mezi papežstvím** a **císařstvím o hegemonii v křesťanském světě**
- **křížové výpravy** proti nevěřícím

↓

- Evropa poznala nové cizí země - styk *západoevropské společnosti* s vyspělejší *kulturou východní* ***zvýšil životní potřeby lidí***

↓

- Zjemnění mravů → **rytířství** , 1. národní poezie

Románský sloh - 11. a 12. století

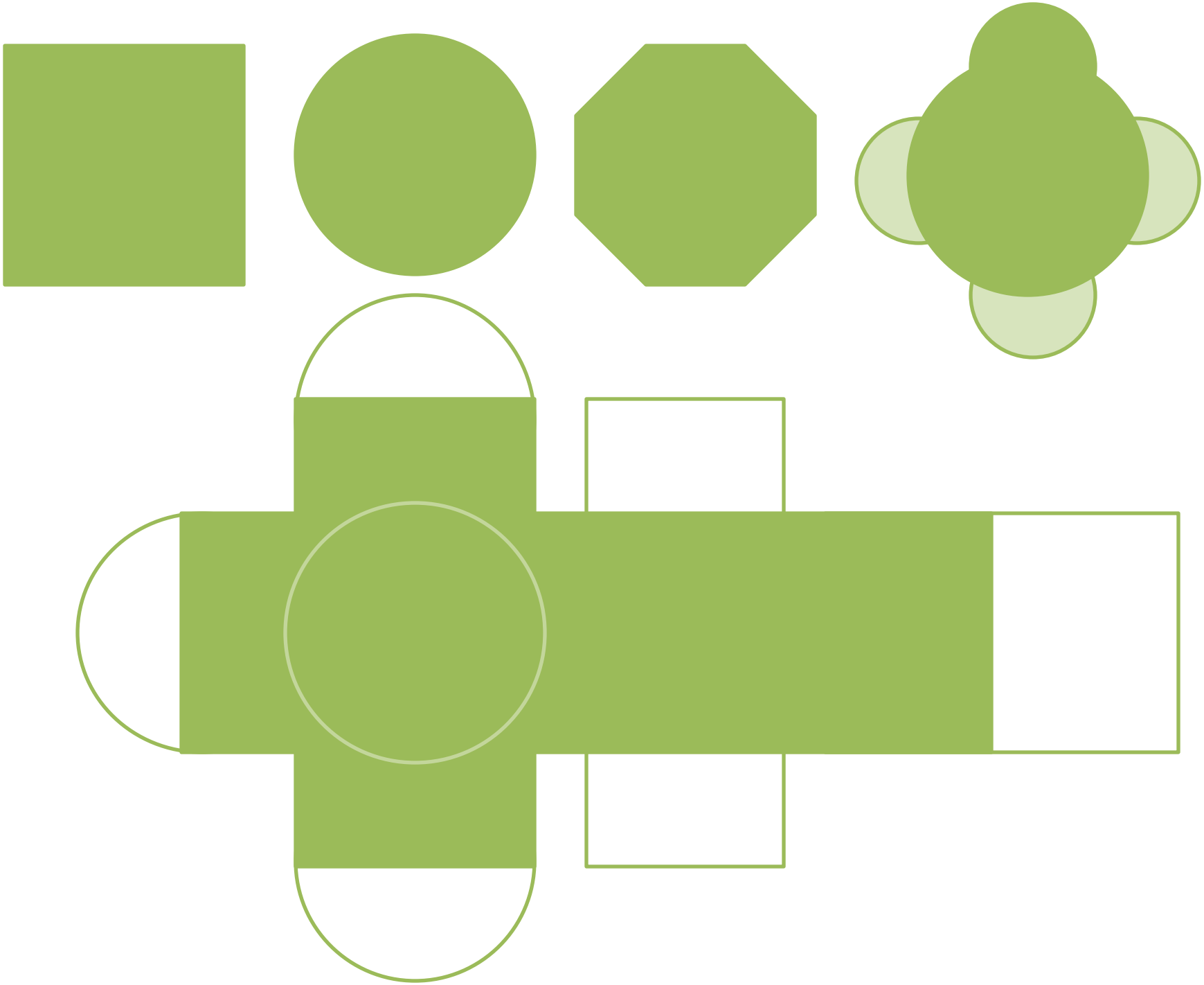
- Nezrodil se na jednom místě, ale ve stejné době v různých zemích bývalé římské říše
- Umění sloužilo propagaci náboženské ideologie římské církve – sloužilo teologii
- Církev byla hlavním objednavatelem, odběratelem i výrobcem románského umění
- Necenila se originalita! Procovalo se podle předloh – cílem bylo věrně napodobit vzor

Románská architektura:

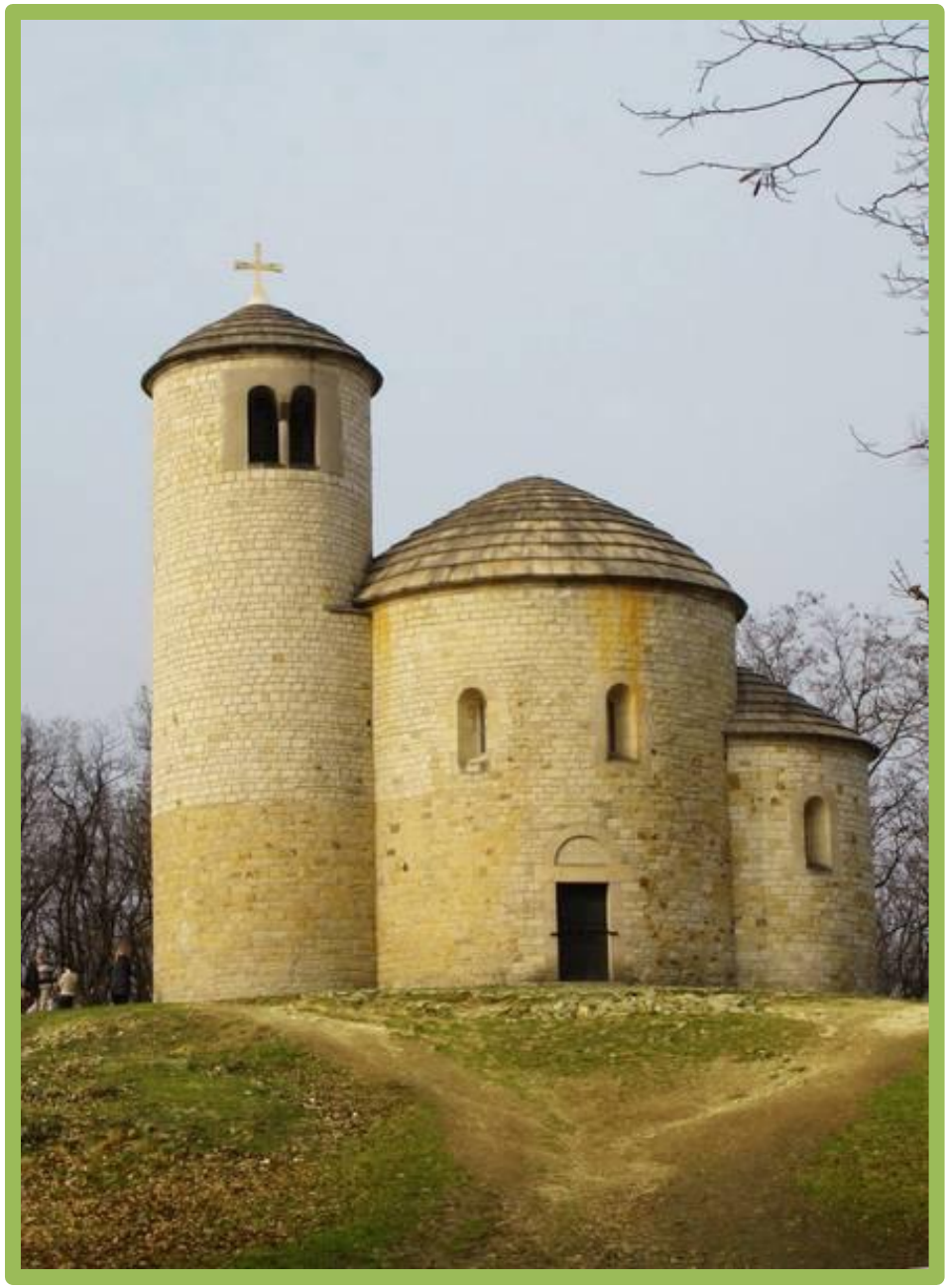
- Druhy architektury:, **hrad**, **zemanský dvorec**, **kupecký dům**, **kamenný most**, **klášter** a **kostel** (malířství, sochařství a umělecké řemeslo) → **podélný** (jednolodní s apsidou a věží) a **centrální** (chrám půdorysu řeckého kříže, **rotunda**)

  ↓

- **Bazilika** - půdorys latinského kříže s příčnou lodí (*transeptem*) a kněžištěm (*chórem*) s půlkruhovou apsidou, nový systém členění stěn hlavní lodi do výšky (**arkády, tribuny, triforium, okna**)

- Charakteristické znaky architektury: **hmotnost**, **masivnost** (mohutné stavební články), **blokovitost**, **horizontálnost** a pevný a jasný **geometrický řád**, architektura se neomítala – **režné zdivo**,
- Architektonické články: valená klenba, tlusté a mohutné zdivo, těžké pilíře a malá střílnovitá okna

Románské sochařství a malířství

Hlavní **dogmata křesťanského náboženství** – sochařství plnilo **didaktickou funkci**

- Nezájem o prostor (~~prostorové plány~~ – pásy nad sebou, **hieratická perspektiva**, abstraktní pozadí)
- Nezájem o plastický tvar = **lineární schéma** bez plastické modelace, ~~volná socha~~ – **plošný reliéf**
- Předepsaná kompoziční schémata – postava strnulá, **atributy**
- **Stylizace** a **ornamentalismus**
- **Knižní ilustrace – iniciála**
- **1. oltářní obrazy**

Řemeslo:

- Kovolitectví, • Kovotepectví → oltáře
- Zlatnictví → relikviáře

<u>Kovářství</u> :

ruční malovýrobní kovářství (**předměty běžné potřeby** – nářadí, zbraně → **práce pro významné církevní stavby** = **doplňky románské architektury** - dveře, dveřní závěsy, mříže, zábradlí, i **drobnější doplňky** (kříže, svícny kování na truhlách)

● znaky románského kovářství : husté, ***stejnoměrně stáčené voluty***, *často zdobené hlubokým rýhováním a zakončeny rostlinnými nebo motivy,* ***masivnost***

Doba gotická

- Rostoucí odpor proti bohatnutí církve → úpadek náboženského života

↓

- **lidové kacířství**
- nové – **žebravé řády** (františkáni, dominikáni)
- **Scholastika** (učení na univerzitách)

Gotický sloh – 12. – 15. století

- Pojem „**gotika**“ vznikl v renesanční itálii jako umění barbarských germánských **Gótů**
- Vznikl ve **Francii** před pol. 12. stol.
- 1. stavba gotického slohu = chrám **Saint-Denis**
- **Objednateli umění** byli krom panovníka a církve také zámožní **měšťané → *laicizace*** (zesvětštění) ***gotického umění***
- **Gotika raná – přemyslovská –** 13. stol.
- **Gotika vrcholná – lucemburská –** 14. stol. – ***Karel IV.***
- **Gotika pozdní – jagellonská –** 15. stol.

1. Stavba gotického slohu - **Saint-Denis** v Paříži

Katedrála francouzského typu

Hrázděné zdění (Německo)

mistrTheodorikus

?

Gotická architektura:

- Druhy architektury:
- **Sakrální stavitelství –** kostel, klášter, katedrála (gotická **katedrála francouzského typu** = bazilika s chórovým ochozem, věncem kaplí a vnějším opěrným systémem)
- **Světské stavitelství - městská opevnění**, **radnice** a **městské domy**, **tvrz**, **hrad** a **donjon** = masivní válcovitá věž
- **urbanismus** = plánované budování měst

Charakteristické znaky architektury:

- **Dynamismus**
- **Vertikalismus**
- **Odhmotnění**
- **Sjednocení prostoru**
- Snaha o sugestivní **imaginární prostor**
- Bohatý **dekorativní systém** čerpající z ***geometrie*** (kruh, sférický trojúhelník) i z ***přírody*** (listí, břečťan vinná réva – pupeny → rozvinuté listy → suché větve)

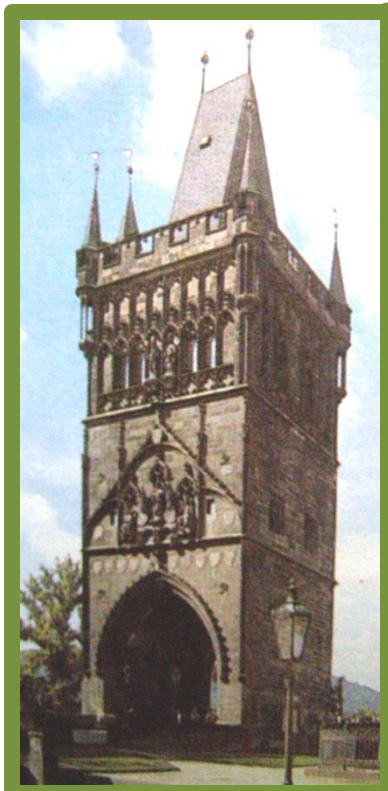
Konstruktivní prostředky:

- ***lomený oblouk*** – zmenšuje tlak klenby a přináší možnost volit její výšku (stejně vysoká klenba nad různě širokými prostory)
- ***žebrová klenba křížová*** – svedení tlaku klenby do čtyř bodů umožňuje ztenčení zdí = odlehčení klenby
- ***vnější opěrný systém*** – umožňoval odhmotnit zdivo, jež se tak stalo pouhou výplní mezi pilíři (opěrný parabolický oblouk, vnější opěrný pilíř, fiála s kraby a kytkou, vnitřní přípora)

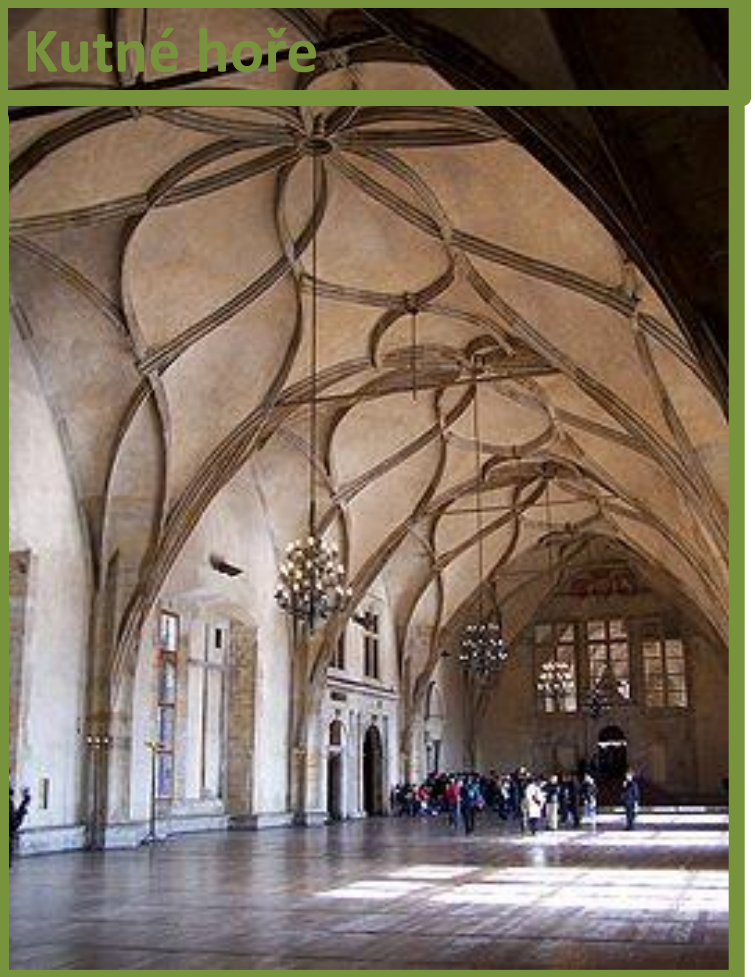
Vrcholná gotika x pozdní gotika

- **Matyáš z Arrasu**
  sv. Vít, Karlštejn, Karlův
- **Petr Parléř** most

- **Matěj Rejsek –** Prašná brána
- **Benedikt Reid -** Vladislavský sál
  Sv.Barbora v Kutné hoře

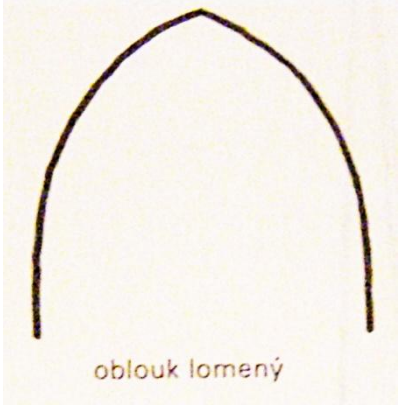

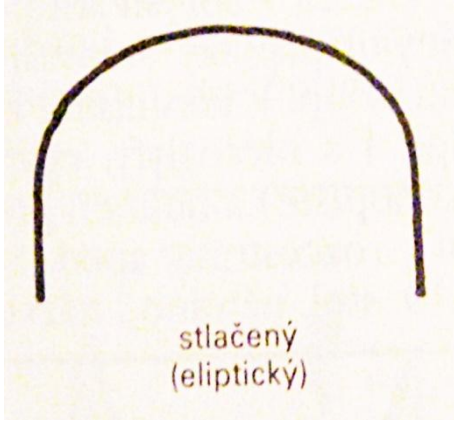

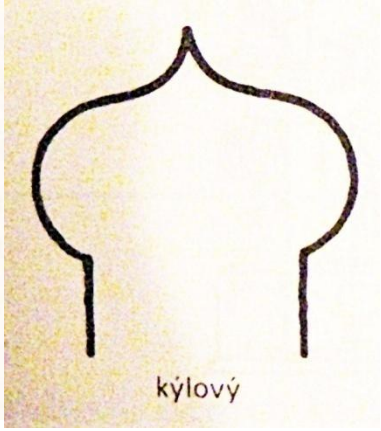
hnutí za nápravu v církvi, první **reformační hnutí** → **husitské války**

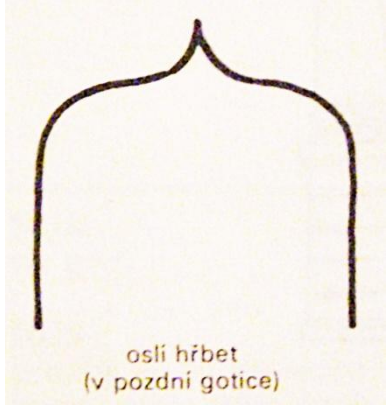
Pozdní gotika:

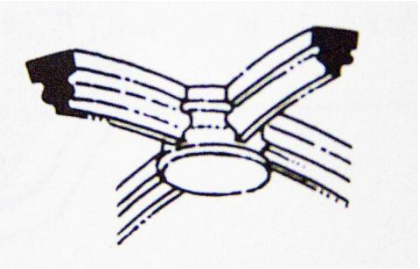
- dialektický protiklad *klasické gotiky*
- ***opěrný systém*** ~~- konstruktivní nezbytnost~~ → jen ***dekorace***
- ~~lomený oblouk~~ → oblouk ***stlačený***, ***kýlový*** nebo ***oslí hřbet***
- ~~klenba křížová~~ → ***klenby síťové***, ***hvězdové*** a ***vějířové***

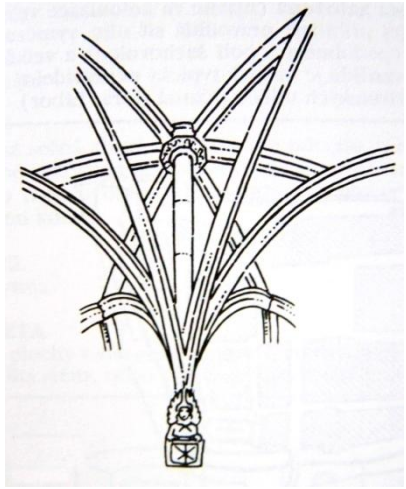

oblouk lomený

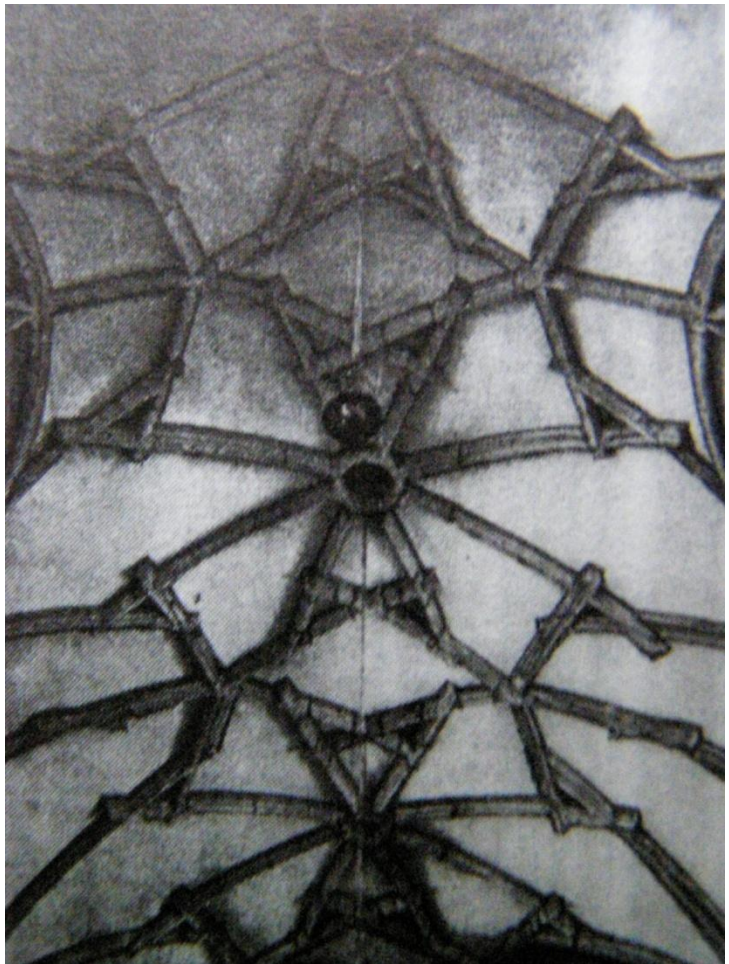

stlačený
(eliptický)

kýlový

oslí hřbet
(v pozdní gotice)

Charakteristické znaky **gotického umění**:

- ~~Církev výhradním výrobcem i konzumentem umění~~ → **objednavatel měšťan**
- ~~Klášterní hutě a dílny~~ → **světské stavební hutě** a **městské dílny**
- ~~Románský spiritualismus~~ → gotický **realismus**
- Zachován **symbolický přístup** k umění (symbolika čísel, geometrická schémata)
- Zobrazován **viditelný svět** k oslavě Stvořitele
- Umělci cenění jako jiní **řemeslníci** → postupně **vymaňováni z anonymity**

gotické sochařství a malířství

– sochařství **součástí architektur**
- Svět středověkýho člověka

- Zdobené **portály** a celá **průčelí** kostelů
- velké postavy křesťanského světa i obyčejní smrtelníci, **busty - chrliče**
- Rozvoj **směrem k realismu**
- **velké křesťanské náměty *polidštěny:***
- ~~Vznešenost~~ → **utrpení** (Kristus - ~~vládce vesmíru a soudce~~ → *mučený* - tzv. pašije, *ukřižovaný*), **Piety**
- → **radosti** (*Panna Marie* ~~„královna nebeská“ s vážným, oblečeným Ježíškem~~ → *hezká maminka s malým nahým miminkem*)
- ***mariánský kult - elegantně pružné figury - „esovité“ prohnutí postavy***

- ***nástěnné malířství =„malovaná bible“ = „bible chudých“***
- **Lineární charakter** maleb
- ***iluminované rukopisné knihy***
- ***desková malba***
- Jména malířů neznáme → **mistři**

Mistr Michelské Madony

Mistr Vyšebrodského oltáře

1453 – pád *Cařihradu* a konec *východořímské říše*

1455 – vynález *knihtisku*

1492 – objevení Ameriky *Kryštofem Kolumbem*

1517 – vystoupení *Martina Luthera* a začátek *německé reformace*

~~Středověk~~ → Novověk

Změně pomohly:

- **zámořské cesty** a **objevy**
- **humanismus**
- **reformace**

Literatura:

- Pijoan , J.: Dějiny umění II., Odeon, Praha 1977
- Kol. autorů: Dějiny umění v obrazech, Knižní klub, Praha 1995, ISBN 80-7176-154-0
- Prof. PhDr Čapek Vratislav, DrSc., doc. PhDr. Pátek Jaroslav, CSc.: Světové dějiny I., nakladatelství učebnic FORTUNA, Praha 1998, ISBN 80-7168-147-4
- Bronowski, Jacob: VZESTUP ČLOVĚKA, Odeon, Praha 1985
- Mráz, B.: Dějiny výtvarné kultury I., IDEA SERVIS, Praha 2009, ISBN 1866-083-09
- Veser, T.: Kulturní poklady, Knižní klub a Balios, Praha 1997, ISBN 80-7176-515-5
- Fyson, N.: Nejkrásnější poklady civilizace, Knižní klub, Praha 1996, ISBN 80-7176-383-7
- Tušil, J.; Ottová, M.; Kazda, J.; Roubíček, V.: Nástin dějin evropského umění I., Fortuna, Praha 2008, ISBN 978-80-7168-996-6
- Šamšula, P.; Adamec, J.: Průvodce výtvarným uměním II., ALBRA, spol. s. r. o., redakce SPL-Práce, Praha 1995, ISBN 978-80-7361-069-2
- Mráz, B.: Dějiny výtvarné kultury I., IDEA SERVIS, Praha 2009, ISBN 1866-083-09
- Herout, J.: Slabikář návštěvníků památek, Tvorba s. r. o., 1994